

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران

مدرسه علمیه الزهرا (سلام الله علیها)

شهرستان شاهین دژ

عنوان :

تجمل گرایی، علل، آثار و راهکار مقابله با آن

ارسال به دهمین جشنواره علامه حلی

استاد راهنما:

خانم الهوردی زاده

پژوهشگر:

محدثه عباسی

شماره تماس: ۰۹۰۱۵۰۳۷۵۰۲

دی ماه ۱۳۹۶

چکیده

در این مقاله بحث در مورد علل گرایش افراد جامعه به تجمل گرایی و همچنین آثار آن و راه جلوگیری و اصلاح آن با روش توصیفی - تحلیلی می باشد.

انسان ها با وجود عواملی مانند چشم و هم چشمی، حسادت، مد زندگی و قانع نبودن روی به سوی تجمل می آورند و باعث می شوند در جامعه فقر بیشتر شده و آرامش از بین رفته و انحطاط اجتماعی به وجود آید.

بنابراین با روی آوردن به قناعت و برقراری عدالت اجتماعی و الگو نپذیرفتن از بیگانه ها با این مشکل جنگیده و آن را نابود کنند.

کلید واژه: تجمل گرایی، اسراف، قناعت، آثار تجمل گرایی.

مقدمه

تجمل گرایی اصطلاحی است مرکب از دو واژه تجمل به معنای زینت دادن و گرایش به معنای میل و رغبت کردن، پس تجمل گرایی به معنای گرایش به تجملات و زینت دادن است که اگر به معنای مرتب و منظم بودن و رفع نیازهای زندگی در نظر بگیریم ممدوح بوده و اثرات مطلوبی نیز در زندگی خواهد داشت که از جمله آثار آن اظهار بی نیازی در برابر مردم و حفظ عزت نفس است اما اگر تجمل گرایی را به معنای اسراف و ریخت و پاش بی مورد در نظر بگیریم مذموم و یکی از پدیده های نابهنجار اجتماعی و یک بیماری روان شناختی است. که اثراتی مانند غفلت از یاد خدا و انحطاط اجتماعی و... دارد.

در کتاب مروری بر تجمل گرایی اثر محمد علی شاه آبادی به علل ورود تجمل گرایی به جامعه و خانواده های ما پرداخته شده است. ما نیز در ادامه ی آن می گوئیم در مقاله خود تجمل گرایی را از دیدگاه اجتماعی و فردی مورد بررسی قرار دهیم و با روش تجزیه و تحلیل توصیفی - تحلیلی هم تاحدودی جلوی انحرافات که در جامعه به وجود آمده است را بگیریم و هم به جواب سوالاتی مانند علت به وجود آمدن تجمل گرایی، آثار اجتماعی تجمل گرایی و راه کار مقابله با تجمل گرایی را بدانیم تا شاید بتوان گفت به دلیل این که افراد خود را

با دیگران مقایسه می کنند دچار تجمل گرایی می شوند و با این کار خودشان در زندگی و حتی در فراموش کردن خدا تأثیر می گذارند پس یکی از بهترین راه حل این است مشکل بازگشت به قناعت در زندگی است.

مفهوم شناسی

تجمل گرایی: زیور بستن، آذین کردن - خود را آراستن، خودآرایی^۱

تجمل گرایی، اصطلاحی است مرکب از دو واژه «تجمل» و «گرای»، تجمل به معنای خود را زینت دادن و آراسته شدن و گرایش به معنای «آهنگ کردن، میل و رغبت کردن».

با توجه به این تعبیرها، تجمل گرایی به معنای رغبت کردن به تجملات و توجه به ظواهر زندگی است.

از میل به زیبایی و تجمل در آیه ها و روایت های بسیاری یاد شده است. خداوند در قرآن کریم می فرماید:^۲

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَ الطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ^۳

بگو چه کسی زینت های الهی را برای بندگان خود آفریده و روزی های پاکیزه را حرام کرده است.

تجمل گرایی در عرف، به معنای روی آوردن بیش از حد به مادیات و گردآوری اشیا و لوازم غیر ضروری و دل بستن به آن هاست به گونه ای که این عمل به یک هدف برای انسان ها تبدیل شود این نوع تجمل گرایی نه تنها سفارش نشده، بلکه به دلیل پیامدهای ناخوشایند آن، از جمله گرفتار شدن در دام اسراف نکوهش نیز شده است.

خداوند در کلامی نورانی می فرماید: وَلَا تُبْذِرْ تَبْذِيرًا إِنَّ الْمُبْذِرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ^۴

و هرگز اسراف و تبذیر مکن، چرا که اسراف کنندگان برادران شیطان اند.

^۱. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، ج ۲، ص ۱۰۰۰

^۲. عبدالهی، زینب، نگاهی به پدیده تجمل گرایی، مجله اخلاق و تربیت، ج ۴، ص ۱۳۸

^۳. اعراف، آیه ی ۳۸

^۴. اسراء، آیه ی ۲۷

اسراف: در گذشتن از حد میانه، زیاده روی، اسراف عبارت است از خرج کردن چیزی در محل زیاده از حد لازم.^۱

آیت الله دستغیب اسراف را به عنوان یکی از گناهان کبیره مورد بحث و بررسی قرار داده است.

اسراف به معنای تجاوز از حد و زیاده روی کردن است و آن یا از جهت کیفیت است که صرف کردن مال است در موردی که سزاوار نیست... و یا از جهت کمیت است و آن صرف کردن مال است در موردی که سزاوار است لیکن بیشتر از آنچه شایسته است و بعضی صرف مال را در موردی که سزاوار نیست «تبذیر» گفته اند و صرف مال را، در زیادتیر از آنچه سزاوار است اسراف دانسته اند.^۲

چنانکه در آیه ی قرآن کریم آمده است: «بخورید و بیاشامید ولی از حد نگذرانید، به درستی که خداوند اسراف کنندگان را دوست نمی دارد».^۳

خانواده: معنای لغوی خانواده عبارت است از اهل خانه، اهل بیت، خانواده^۴

تبار، دوده، یگانه سازمان اجتماعی که با دوام و همگانی است و از دیرباز در زندگی بشرهای ما قبل تاریخ وجود داشته و حتی قبل از.... عبادتگاه و دولت هر سازمانی که برای تمرکز فعالیت آدم به وجود آمده است، خانواده می باشد.^۵

اسلام خانواده را کانون عشق و محبت و فضای بسیار مناسبی برای رشد استعدادها و خلاقیت می داند، لذا در تحکیم بنیان های این مجموعه مقدس تلاش چشمگیری از خود نشان داده است. مکتب تربیتی اسلام، هر عاملی که در جهت تقویت و تحکیم بنیان خانواده می باشد و موجب صمیمیت بیشتر و محبت افزون تر، بین

^۱. دهخدا، علی اکبر، فرهنگ لغت دهخدا، ج ۲، ص ۲۲۶۹

^۲. دستغیب، مهرباب، گناهان کبیره، ج ۲، ص ۱۰۳

^۳. اعراف، آیه ی ۲۹

^۴. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، جلد ۲، ص ۱۰۰۰

^۵. دهخدا، علی اکبر، فرهنگ لغت دهخدا، جلد ۲، ص ۹۴۳۸

زن و مرد گردد را مفید می داند و بر عکس هر آن چه را که باعث دل سودی و سستی روابط خانوادگی گردد را زیان آور دانست و با آن به مبارزه برمی خیزد.^۱

عوامل درونی تجمل گرایی

۱. چشم و هم چشمی

چشم و هم چشمی نیز از عوامل مهم در تجمل گرایی است. کسانی که گرفتار کمبودهای روحی و روانی هستند و احساس و نقص دارند، برای جبران این نقصیه به تجمل گرایی دامن می زنند. با نگاهی به اطرافیان خود می توانند در یابند که چه کسانی به تجمل گرایی بیش از دیگران بها می دهند. اینان کسانی هستند که از عقده حقارت رنج می برند و برای جبران آن، با نمایشی از بزرگی دروغین از طریق تجمل گرایی می کوشند، حقارت خویش را بپوشانند و خود را بزرگ جلوه دهند. به عقیده برخی روان شناسان، تجمل گرایی نوعی مکانیزم دفاعی جهت جبران عقده حقارت است. افراط در پوشیدن لباس با مدل ها و رنگ های متنوع کاشف از عقده حقارتی است که در این دسته از افراد مشاهده می شود. بزرگ نمایی از خود برای جبران احساس حقارت و کوچکی موجب می شود تا خود را بفریبند. این گونه است که تفاخر را از طریق اسراف، تذبذیر، ریخت و پاش و تجمل گرایی نشان می دهند تا به قول خودشان، دیگران بزرگی ایشان را ببینند.^۲

۲. فراموشی مرگ و قیامت

یاد مرگ و اعتقاد به این که روزی انسان باید تمام وابستگی های خود را در این جهان باقی بگذارد و جسم خاکی و ضعیفش را به دل خاک بسپارد، عامل مهمی در چگونگی نگرش و رفتار انسان در قبال زندگی در دنیاست در مکتب انسان ساز اسلام به این عامل توجه شده و انسان ها را به یاد آوری مرگ سفارش کرده است. در قرآن کریم آمده است:

^۱. نقوی، سیدرضا، تأملات فرهنگی، ص ۳۷۲

^۲. دستغیب، مهرباب، گناهان کبیره، ج ۲، ص ۱۰۲

انسان و پرداختن به جنبه های دیگر زندگی به ویژه امور معنوی، نیازمند مصرف معتدلانه است زن و مرد با اعتدال در زندگی و متعادل ساختن انتظارات از یکدیگر می توانند زمینه تجمل گرایی را نابود کنند.^۱

۴. الگوپذیری از مصرف بیگانگان

از اصول تأکید شده مصرف در آموزه های دینی، پرهیز از الگو قرار دادن بیگانگان و به ویژه دشمنان جامعه اسلامی در مصرف است. امام رضا علیه السلام فرمود: شیعیان ما کسانی هستند که تسلیم امر و نهی ما یاشند گفتار ما را سر لوحه زندگی و اعمال و رفتار و گفتارشان قرار دهند و با دشمنان ما مخاف هستند و هر که چنین نباشد از ما نیست.^۲

الگوپذیری از بیگانگان در نوع و مقدار کالاهای مصرفی، از جنبه های گوناگون به جامعه اسلامی زیان می رساند، از جنبه اقتصادی، این کار بیشتر سبب ترویج مصرف کالاهای خارجی و بی توجهی به تولیدات و کالاهای داخلی می شود که افزون بر خارج ساختن سرمایه از کشور، به تولید و اقتصاد ملی نیز ضربه می زند، از جنبه اجتماعی و فرهنگی نوعی تبلیغ عملی و ترویج فرهنگی بیگانه و تهدید برای اصالت های فرهنگی و حتی دینی در جامعه به شمار می رود.

به ویژه آن که الگوپذیری در مصرف، ناخواسته الگوپذیری در اخلاق و رفتار را نیز در پی خواهد داشت. حضرت رسول با اشاره به این نکته می فرماید: شکل ها به یکدیگر همانند نمی گردد، جز آن که خلق و خواها به هم نزدیک گردد و هر کس خود را شبیه گروهی سازد از آنان به شمار می رود.

روشن است که انسان در زندگی نیازمندی های گوناگون دارد، برخی نیازمندا اساسی و ضروری است و برخی در درجه بعدی قرار می گیرد پاره ای از مصارف نیز تنها برای تأمین یا افزایش رفاه و آسایش زندگی است و تلاش برای بر آوردن این نیازهای غیر ضروری ما را به بیگانگان وابسته می کند که از نظر دینی پرداختن به این موارد نکوهش شده است.^۳

^۱. مقاله از سهراب مروتی، ص ۲۴

^۲. جامع احادیث شیعه، ج ۱، ص ۲۶

^۳. مقاله از مریم محمودی، از کتاب اندیشه های راهبردی زن و خانواده، ص ۳۰۲

راه کار های اجتماعی مقابله با تجمل گرایی

۱. برقراری عدالت اجتماعی

برقراری عدالت اجتماعی باعث امنیت در جامعه و جلوگیری از طبقه گرایی در جامعه می شود، قرآن کریم می فرماید:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ ۚ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا ۚ اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ^۱

ای کسانی که ایمان آوردید، برای خدا به داد برخیزید و به عدالت شهادت دهید، و البته نباید دشمنی گروهی شما را بر آن دارد که عدالت نکنید، عدالت کنید که آن به تقوا نزدیک تر است و از خدا پروا دارید، که خدا به آنچه انجام می دهید آگاه است.

نبود عدالت اقتصادی و جلوگیری نکردن از انباشته شدن ثروت در دست عده ای خاص، از عوامل مهم بروز پدیده اسراف و تجمل گرایی است از این رو اجرای عدالت و توزیع عادلانه ثروت از زمینه شروع و گسترش آن را می کاهد و یا نابود می سازد.^۲

امام علی علیه السلام می فرماید: عامل اصلاح و ساماندهی امور جامعه را دادگستری می داند و می فرماید توده های مردم را جز عدالت، اصلاح نمی کند.^۳

۲. سیره ی پیامبر به عنوان الگوی مناسب

سیره ی مدیریتی پیامبر گرامی اسلام می تواند برای مدیران جامعه الگوی مناسبی باشد، به عنوان نمونه حضرت علی علیه السلام در حدیث مفصلی، درباره ساده زیستی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) می فرمایند: برای تو کافی است که از راه و رسم پیامبر خدا پیروی کنی، سپس به پیامبر پاک و پاکیزه مان اقتدا کن که راه و

^۱. مائده، آیه ی ۸

^۲. تمیمی آمدی، عبدالواحد، غرر الحکم و دررالکم، جمال الدین حسینی، ج ۱

^۳. مقاله از سهراب مروتی

رسم آن سرمشق است برای سرمشق گیرندگان مایه ی فخر و بزرگی است، برای کسی که خواستار بزرگواری باشد. محبوب ترین بنده نزد خدا، کسی است که از پیامبرش پیروی کند و قدم بر جای پای او بگذارد و چه بزرگ است!^۱

متنی که خدا به وسیله ی پیامبرش بر ما نهاده و چنین نعمت بزرگی را به ما عطا فرموده است و رهبر و پیشتازی که باید او را پیروی کنیم و پیشوایی که باید در راه او قدم بگذاریم و آن را ادامه دهیم.^۲

۳. اجرای سیاست های روشن در جامعه (هدفمند کردن یارانه ها)

هدفمند کردن یارانه ها یکی از راه کارهایی است که به لطف و استعانت خداوند توسط ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۸۹ به مرحله ی اجرا درآمد، که اجرای این قانون در سایه ی همکاری و همیاری اقشار جامعه اسلامی توانسته است همه ی اهداف اولیه در جهت تحقق عدالت و افزایش بهره وری در معرف انرژی و کالاهای اساسی از جمله نان و اشاعه فرهنگ اسلامی اقتصادی را محقق کند.

با اجرای این قانون در آذر ماه سال ۱۳۸۹ به جرأت می توان گفت درصد زیادی از مردم در استفاده از کالاها صرفه جویی می کنند به عنوان مثال کسانی که روزانه یک پلاستیک پر، کناره ها و خرده های نان را دور می ریختند با اجرای هدفمند سازی یارانه ها به طرز صحیحی نان را استفاده می کنند و البته ناگفته نماند که تقریباً کیفیت پخت نان هم بهتر شده است، و یا در مصرف برق لامپ هایی استفاده می شود که کم مصرف هستند و حتی کسانی که قبلاً از لامپ های پر مصرف استفاده می کردند در پی تعویض لامپ ها هستند در واقع امروز شعار لامپ اضافی خاموش در بین خانواده ها به مرحله ی اجرا در آمده است.^۳

نتیجه گیری

از مباحثی که در این مقاله وجود دارد می توان این نتیجه را گرفت که حب زینت و جمال تا حد اعتدال نه تنها مذموم نیست بلکه خدا آن را برای بندگان قرار داده است تا از آن برای رسیدن به کمال استفاده کنند. ولی همین

^۱. نهج البلاغه؛ خطبه ۱۶۰

^۲. مقاله از مریم محمدی، مقاله ای از مریم محمدی برگرفته از کتاب اندیشه های راهبردی زن و خانواده، ص ۳۰۲

^۳. مقاله از زهرا رضایی، ص ۲۱

که از حد اعتدال خارج شود و به سوی اسراف و غفلت کشیده شود باعث تجمل پرستی، حسادت و ناسپاسی می شود بنابراین زینت حرام نیست بلکه اسراف و سوء استفاده از آن حرام است.

عوامل زیادی باعث روی آوردن به تجمل گرایی می شود که برخی مربوط به درونی فرد و برخی بیرونی و اجتماعی هستند و در نهایت باعث می شوند فرد به تجمل گرایی روی می آورد و دچار پیامدهای شومی مانند دوری از رحمت الهی و ... می شود.

بنابراین اگر ما و جامعه روحیه ساده زیستی را ترویج دهیم و از بیگانگان الگو نپذیریم و مایحتاج زندگی را در حد معمول برآورده سازیم دیگر دچار تجمل گرایی نمی شویم.

فهرست منابع و مآخذ

* قرآن کریم

* نهج البلاغه

۱. ابن بابویه، محمد بن علی، من لا یحضره الفقیه، محقق/مصحح، غفاری، علی اکبر، قم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۱۳ق.
۲. بحرانی، سید هاشم، ج ۸، انتشارات بنیاد بعثت، تهران، بی تا
۳. بروجردی، آقا حسین، عده‌ای از فضلاء، منابع فقه شیعه، ترجمه جامع احادیث الشیعه، محقق/مصحح: جمعی از فضلاء، چاپ اول، تهران، انتشارات فرهنگ سبز، ۱۳۸۶ ق
۴. تمیمی آمدی، عبدالواحد، غرر الحکم و دررالکم، جمال الدین حسینی، ج ۱، دفتر تبلیغات اسلامی، قم، ۱۳۶۶
۵. حسینی، داوود، روابط سالم در خانواده، تهیه ی مرکز پژوهش ها اسلامی صدا و سیما، قم، چاپ نوزدهم، ۱۳۸۶
۶. حر، عاملی، وسائل الشیعه، ج ۹، حسین جلالی، مؤسسه ی آل بیت
۷. خمینی، روح الله، صحیفه امام، موجود درنرافزارمجموعه آثارامام خمینی(ره)، مرکزتحقیقات رایانه ای علوم اسلامی

۸. دهخدا، علی اکبر، فرهنگ لغت دهخدا، جلد ۲، مؤسسه ی انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، چاپ دوم، تهران، ۱۳۷۷
۹. دستغیب، مهرباب، گناهان کبیره، ج ۲، انتشارات اسلامی
۱۰. داستانی بیرکی، علی، مجموعه مقالات بزرگ داشت امام خمینی (ره)، موسسه چاپ و نشر عروج، اصفهان، ۱۳۸۳.
۱۱. رضایی، زهرا، مروتی، سهراب، «علل و آثار تجمل گرایی بر خانواده و راهکارهای مقابله با آن»
۱۲. شاه آبادی، محمد علی، مروری بر تجمل و اسراف، انتشارات اندیشه، چاپ دوم، ۱۳۸۸
۱۳. طبرسی، فضل بن حسن، مکارم الاخلاق، مؤسسه الاعلمی للمطبوعات، بیروت، لبنان، الطبعة السادسة، ۱۳۹۲ق عبدالهی، زینب و ناهید، «نگاهی به پدیده تجمل گرایی»، مجله اخلاق و تربیت طوبی، فروردین ۱۳۸۵، ش ۴
۱۴. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، جلد ۲، انتشارات نامن، چاپ دوم، تهران، ۱۳۸۴
۱۵. مجلسی، محمد باقر، بحارالنوار، انتشارات نور وحی، ج ۷۱، چاپ اول، ۱۳۸۸، قم
۱۶. مهدوی کنی، محمدرضا، اخلاق عملی، قم، ۱۳۸۵
۱۷. محمدی، مریم، تجمل گرایی زنان از دیدگاه اسلام، موسسه آموزش عالی حوزوی زینبیه کرج، سطح سه
۱۸. نراقی، ملا احمد، معراج السعاده، تهران، علمیه اسلامیة، انتشارات دهقان
۱۹. نقوی، سیدرضا، تاملات فرهنگی، نشر نخیل، تهران، ۱۳۸۷، چاپ ۵